

**"KONSTITUTSIYA NORMALARINI HAYOTGA TADBIQ ETISH VA QONUN
USTUVORLIGINI TA'MINLASHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR VA SUN'IY
INTELLEKTNI QO'LLASH ISTIQBOLLARI"**

Xoliqova Gulbahor Sodiqovna

Farg'ona viloyati Quva tumani

22-maktab matematika va informatika fani o'qituvchisi

Mo'minov Doniyorbek Rajabali o'g'li

Namangan davlat universiteti talabasi

Otajonova Sadoqat Davlatali qizi

Namangan davlat universiteti talabasi

Annotatsiya: *O'zbekistonda konstitutsiyaviy normalar ijrosini ta'minlash va qonun ustuvorligini ta'minlash maqsadida raqamli texnologiyalar va sun'iy intellektni joriy etish bo'yicha faol ish olib borilmoqda. Ushbu texnologiyalarni qo'llash huquqiy jarayonlar va boshqaruvning samaradorligi va samaradorligiga sezilarli hissa qo'shishi mumkin. Raqamli vositalar va sun'iy intellektdan foydalanish orqali O'zbekiston ma'muriy tartib-qoidalarni soddalashtirish, odil sudlovdan foydalanish imkoniyatini yaxshilash va umumiy huquqiy tizimni yaxshilashni maqsad qilgan.*

Kalit so'zlar: *konstitutsiya, qonun ustuvorligi, raqamli vositalar, sun'iy intellekt, huquqiy tadqiqot, prognoz.*

**«ПЕРСПЕКТИВЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ И
ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА В РЕАЛИЗАЦИИ КОНСТИТУЦИОННЫХ
НОРМ И ОБЕСПЕЧЕНИИ ВЕРХОВЕНСТВА ЗАКОНА»**

Аннотация: *Узбекистан активно работает над внедрением цифровых технологий и искусственного интеллекта в целях обеспечения реализации конституционных норм и верховенства закона. Применение этих технологий может существенно способствовать повышению эффективности и результативности юридических процессов и администрирования. За счет использования цифровых инструментов и искусственного интеллекта Узбекистан стремится упростить административные процедуры, улучшить доступ к правосудию и улучшить общую правовую систему.*

Ключевые слова: *конституция, верховенство права, цифровые инструменты, искусственный интеллект, правовые исследования, прогнозирование.*

**"PROSPECTS OF USING DIGITAL TECHNOLOGIES AND ARTIFICIAL
INTELLIGENCE IN THE IMPLEMENTATION OF CONSTITUTIONAL NORMS
AND ENSURING THE RULE OF LAW"**

Abstract: *Uzbekistan is actively working on the implementation of digital technologies and artificial intelligence in order to ensure the implementation of constitutional norms and the rule of law. The application of these technologies can significantly contribute to the effectiveness and efficiency of legal processes and administration. Through the use of digital tools and artificial intelligence, Uzbekistan aims to simplify administrative procedures, improve access to justice and improve the overall legal system.*

Key words: *constitution, rule of law, digital tools, artificial intelligence, legal research, forecasting.*

KIRISH

O'zbekistonda konstitutsiyaviy normalar ijrosini ta'minlash va qonun ustuvorligini ta'minlash maqsadida raqamli texnologiyalar va sun'iy intellektni joriy etish bo'yicha faol ish olib borilmoqda. Ushbu texnologiyalarni qo'llash huquqiy jarayonlar va boshqaruvning samaradorligi va samaradorligiga sezilarli hissa qo'shishi mumkin. Raqamli vositalar va sun'iy intellektdan foydalanish orqali O'zbekiston ma'muriy tartib-qoidalarni soddalashtirish, odil sudlovdan foydalanish imkoniyatini yaxshilash va umumiy huquqiy tizimni yaxshilashni maqsad qilgan.

Muayyan tashabbuslar va loyihalar huquqiy hujjatlar va ishlarni boshqarish uchun raqamli platformalarni ishlab chiqish, huquqiy tadqiqotlar va tahlillar uchun sun'iy intellekt algoritmlaridan foydalanish hamda qonunchilik doirasida shaffoflik va javobgarlikni yaxshilash uchun texnologiyalarni kiritishni o'z ichiga olishi mumkin.

Shuni ta'kidlash kerakki, raqamli texnologiyalar va sun'iy intellektning yuridik sohada joriy etilishi ma'lumotlarning maxfiyligi, xavfsizligi va sun'iy intellektdan axloqiy foydalanishga oid fikrlarni ham keltirib chiqaradi. Shu bois O'zbekiston uchun qonun ustuvorligi va konstitutsiyaviy huquqlarni ta'minlash uchun texnologik taraqqiyotni tegishli me'yoriy-huquqiy baza va axloqiy me'yorlar bilan muvozanatlash juda muhim.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Maqolada O'zbekistonda konstitutsiyaviy normalarni amalga oshirish va qonun ustuvorligini ta'minlashda raqamli texnologiyalar va sun'iy intellektni qo'llash bo'yicha amalga oshirilayotgan ishlar haqida aniq va dolzarb ma'lumotlar va maqsadlar uchun raqamli texnologiyalar va Aidan qanday foydalanish mumkinligi haqida umumiy ma'lumot berib o'tiladi.

TAHLILLAR VA NATIJALAR.

O'zbekiston sharoitida konstitutsiyaviy normalarni amalga oshirish va qonun ustuvorligini ta'minlashda raqamli texnologiyalar va sun'iy intellektni qo'llash quyidagi kabi tashabbuslarni o'z ichiga olishi mumkin:

□ Huquqiy jarayonlarni raqamlashtirish: konstitutsiyaviy normalar va qonun ustuvorligini ta'minlashda samaradorlik va shaffoflikni oshirish uchun huquqiy hujjatlar, ishlarni yuritish va sud jarayonlari uchun raqamli platformalar va tizimlarni joriy etish.

□ Huquqiy ma'lumotlarga kirish: huquqiy ma'lumotni jamoatchilikka yanada ochiqroq qilish uchun raqamli platformalar va sun'iy intellekt vositalaridan foydalanish, ko'proq xabardorlikni oshirish va konstitutsiyaviy tamoyillarga rioya qilish.

□ Huquqiy tadqiqotlar va tahlillar uchun sun'iy intellekt: konstitutsiyaviy normalarni samarali qo'llashda yuridik mutaxassislar, qonun chiqaruvchilar va sudyalarni qo'llab-quvvatlash uchun huquqiy ma'lumotlar, precedentslar va sud amaliyotini tahlil qilish va sharhlash uchun sun'iy intellektdan foydalanish.

□ Ma'lumotlarni himoya qilish va maxfiylik choralari: Konstitutsiyaviy talablarga muvofiq, ayniqsa, rivojlanayotgan texnologiyalar va AI ilovalari kontekstida ma'lumotlarni himoya qilish va maxfiylik choralari kuchaytirish uchun raqamli texnologiyalarni integratsiyalash.

Konstitutsiyaviy normalarni amalga oshirish va qonun ustuvorligini ta'minlashda raqamli texnologiyalar va sun'iy intellektdan (AI) foydalanish istiqbollari ancha istiqbolli. Quyida ba'zi potentsial imtiyozlar va fikrlar keltirib o'tilgan:

- Huquqiy axborotdan foydalanish imkoniyatlarini yaxshilash: raqamli texnologiyalar huquqiy axborotni jamoatchilikka yanada ochiqroq qilish imkonini beradi va shu orqali shaxslarga konstitutsiyaviy normalarga muvofiq o'z huquqlarini tushunish va himoya qilish imkoniyatini beradi.

- Avtomatlashtirilgan huquqiy tadqiqotlar: AI huquqshunoslar va siyosatchilarga konstitutsiyaviy tamoyillar va sud amaliyotini yaxshiroq tushunish va izohlashda yordam berish uchun katta miqdordagi huquqiy ma'lumotlarni tahlil qilish orqali huquqiy tadqiqotlarni osonlashtirishi mumkin.

- Huquqiy jarayonlarda samaradorlikni oshirish: raqamli texnologiyalar va AI konstitutsiyaviy normalarning yanada samarali va samarali amalga oshirilishiga olib keladigan ishlarni boshqarish va hujjatlarni tahlil qilish kabi huquqiy jarayonlarni soddalashtirishi mumkin.

- Kamsitish xavfi: AI algoritmlarida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan noto'g'ri fikrlarni diqqat bilan ko'rib chiqish va bartaraf etish muhim, chunki ular konstitutsiyaviy normalarni qo'llashda mavjud tengsizlik va adolatsizliklarni beixtiyor davom ettirishi yoki kuchaytirishi mumkin.

- Maxfiylik va ma'lumotlar xavfsizligi bilan bog'liq muammolar: huquqiy sohada raqamli texnologiyalar va AIdan foydalanish konstitutsiyaviy normalarda mustahkamlangan shaxslar huquqlarini himoya qilishni ta'minlash uchun ma'lumotlar xavfsizligi va maxfiyligini birinchi o'ringa qo'yishi kerak.

Konstitutsiyaviy normalarni amalga oshirish va qonun ustuvorligini ta'minlashda raqamli texnologiyalar va sun'iy intellektdan foydalanish istiqbollari katta.

- Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt huquqiy jarayonlarni soddalashtirishi, ularni samaraliroq qilishi va turli huquqiy tartib-qoidalar uchun talab qilinadigan vaqtni qisqartirishi mumkin. Bu ishlarning tezroq hal etilishiga va odil sudlovdan foydalanish imkoniyatlarini yaxshilashga olib kelishi mumkin.

- AI tizimlari katta hajmdagi huquqiy ma'lumotlarni tahlil qilishi va inson operatorlari o'tkazib yuborishi mumkin bo'lgan naqsh va tendentsiyalarni aniqlashi mumkin. Bu

konstitutsiyaviy normalarning to'g'ri talqin qilinishi va qo'llanilishini ta'minlashga yordam beradi, bu esa aniqroq qonuniy qarorlar qabul qilinishiga olib keladi.

- Raqamli texnologiyalar yuridik ma'lumotlarga kirishni osonlashtiradi, bu esa huquqshunoslar va keng jamoatchilik uchun qulayroq bo'ladi. Bu shaffoflikni rag'batlantirishi va shaxslarga o'z huquqlarini yaxshiroq tushunish va amalga oshirish imkonini beradi.

- AI algoritmlari kelajakdagi ishlarda muvaffaqiyatga erishish ehtimolini bashorat qilish uchun oldingi sud ishlarini va natijalarini tahlil qilishi mumkin. Bu advokatlar va sudyalarga asosli qarorlar qabul qilishda yordam beradi va huquq tizimining umumiy prognozligini yaxshilaydi.

- Huquqiy jarayonlarga raqamli texnologiyalar va sun'iy intellektni tatbiq etish ma'lumotlar xavfsizligi choralari kuchaytirishi, maxfiy ma'lumotlarning himoyalanihini ta'minlashi va ruxsatsiz kirish yoki buzishning oldini olishi mumkin.

Konstitutsiyaviy normalarni amalga oshirish va qonun ustuvorligini ta'minlashda raqamli texnologiyalar va sun'iy intellektdan foydalanishning ijobiy va salbiy jihatlari:

Ijobiy:

1. Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt hujjatlarni tahlil qilish va ishlarni boshqarish kabi huquqiy jarayonlarni soddalashtirishi mumkin, bu esa konstitutsiyaviy me'yorlarni amalga oshirish samaradorligini oshirishga olib keladi.

2. Bu texnologiyalar huquqiy axborotni jamoatchilik uchun yanada ochiqroq qilib, shaxslarga konstitutsiyaviy normalarga muvofiq ravishda o'z huquqlarini tushunish va himoya qilish imkoniyatini beradi.

3. AI katta hajmdagi huquqiy ma'lumotlarni tahlil qilishda yordam berishi, advokatlar va siyosatchilarga konstitutsiyaviy tamoyillar va sud amaliyotini tushunish va izohlashda yordam berishi mumkin.

4. AI vositalari konstitutsiyaviy normalar asosida ko'proq xabardor va adolatli qarorlar qabul qilishda sudyalor va huquqshunoslarni qo'llab-quvvatlash uchun tushuncha va tahlillarni taqdim etishi mumkin.

5. Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt takrorlanuvchi vazifalarni avtomatlashtirishi, jarayonlarni soddalashtirishi va inson xatosini kamaytirishi mumkin, bu esa yanada samaraliroq va o'z vaqtida qonuniy jarayonlarga olib keladi.

6. AI algoritmlari katta hajmdagi huquqiy ma'lumotlarni tahlil qilishi va konstitutsiyaviy normalarni to'g'ri talqin qilish va qo'llashda yordam berishi, odamlarning tarafkashlik xavfini kamaytirishi va qonuniy qarorlar izchilligini oshirishi mumkin.

7. Raqamli platformalar huquqiy ma'lumotlarga osonroq kirishni ta'minlab, shaxslarga o'z huquq va majburiyatlarini tushunish imkoniyatini beradi. Bu shaffoflikni ta'minlaydi va huquq tizimidagi jamoatchilik ishtirokini kuchaytiradi.

8. AI qonuniy natijalarni bashorat qilish uchun tarixiy ma'lumotlarni tahlil qilishi, advokatlar va sudyalarga asosli qarorlar qabul qilishda yordam berishi va huquq tizimining bashorat qilinishini kuchaytirishi mumkin.

9. Raqamli texnologiyalardan foydalanish ma'lumotlar xavfsizligi choralari kuchaytirishi, nozik huquqiy ma'lumotlarni ruxsatsiz kirish yoki buzishdan himoya qilishi mumkin.

Salbiy:

1. AI algoritmlarida noto'g'ri fikrlarni kiritish, konstitutsiyaviy normalarni qo'llashda mavjud tengsizlik va adolatsizliklarni davom ettirish yoki kuchaytirish xavfi mavjud.

2. Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellektdan foydalanish ma'lumotlar xavfsizligi va shaxsiy daxlsizligi bilan bog'liq xavotirlarni keltirib chiqaradi, bu esa konstitutsiyaviy normalarga muvofiq shaxslar huquqlarini himoya qilish uchun ehtiyot choralarini talab qiladi.

3. AI ni huquqiy sohada tatbiq etish konstitutsiyaviy normalarda ko'rsatilgan hisobdorlik, shaffoflik va fuqarolik erkinliklariga potentsial ta'sir kabi murakkab huquqiy va axloqiy savollarni tug'diradi.

4. AI ning huquqiy jarayonlarda keng qo'llanilishi huquqshunoslar uchun ish joyini o'zgartirish haqida tashvishlanishga olib kelishi mumkin, bu esa an'anaviy huquq amaliyotiga va uning konstitutsiyaviy me'yorlarni qo'llab-quvvatlashdagi roliga ta'sir qiladi.

5. AI tizimlari o'rganilgan ma'lumotlardan noto'g'ri fikrlarni meros qilib olishi mumkin, bu esa to'g'ri ko'rib chiqilmasa va nazorat qilinmasa, kamsituvchi oqibatlariga olib kelishi mumkin.

6. Avtomatlashtirilgan qaror qabul qilish jarayonlarida sudyalalar va advokatlar taqdim eta oladigan nozik mulohazalar va hamdardlik bo'lmasligi mumkin, bu esa huquqiy natijalarning adolatlilikiga ta'sir qilishi mumkin.

7. Huquqiy jarayonlarda raqamli texnologiyalar va sun'iy intellektdan foydalanish shaxsiy ma'lumotlarni to'plash va qayta ishlashni talab qiladi, bu esa maxfiylik va kuzatuvga oid xavotirlarni oshiradi.

8. AI tizimlari faqat ular o'qitilgan ma'lumotlar va ular foydalanadigan algoritmlar kabi yaxshi. Texnik cheklovlar va xatolar yuzaga kelishi mumkin, bu esa noto'g'ri yoki adolatsiz huquqiy qarorlarga olib keladi.

9. Huquqiy sohada sun'iy intellektdan foydalanish murakkab axloqiy va huquqiy savollarni, jumladan, hisobdorlik, shaffoflik va inson mulohazalari va ixtiyorini o'rnini bosadigan texnologiya imkoniyatlarini keltirib chiqaradi.

XULOSALAR.

Xulosa qilib aytganda, konstitutsiyaviy normalarni amalga oshirish va qonun ustuvorligini ta'minlashda raqamli texnologiyalar va sun'iy intellektdan foydalanish istiqbollari istiqbolli bo'lsa-da, bu yutuqlarga axloqiy, huquqiy va ijtimoiy ta'sirlarni puxta o'ylab ko'rish zarur. Bu texnologiyalar konstitutsiyaviy qadriyatlarni qo'llab-quvvatlaydigan va barcha uchun adolatni ta'minlaydigan tarzda qo'llanilishini ta'minlash muhim.

Ammo shuni ta'kidlash kerakki, raqamli texnologiyalar va sun'iy intellektdan huquqiy sohada foydalanish ham maxfiylik, tarafkashlik va javobgarlik kabi axloqiy va huquqiy mulohazalarni keltirib chiqaradi. Shu sababli, konstitutsiyaviy tamoyillarga mos kelishi va asosiy huquqlarga rioya etilishini ta'minlash uchun ushbu texnologiyalardan foydalanishni diqqat bilan loyihalash va tartibga solish juda muhim jihatdir.

Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellektni konstitutsiyaviy normalarni amalga oshirish va qonun ustuvorligini ta'minlashga integratsiyalashganda ushbu ijobiy va salbiy tomonlarini hisobga olish muhim. Afzalliklardan foydalanish va bog'liq xavflarni yumshatish

o'rtasidagi muvozanatni saqlash ushbu texnologiyalardan konstitutsiyaviy tamoyillarni samarali qo'llash uchun juda dolzarb sanaladi.

Konstitutsiyaviy normalar va qonun ustuvorligini samarali va mas'uliyat bilan amalga oshirishni ta'minlash uchun potentsial xavf va muammolarni hal qilishda raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt afzalliklaridan foydalanish o'rtasida muvozanatni saqlash muhim.

Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellektdan konstitutsiyaviy normalarni ta'minlash va mamlakatda qonun ustuvorligini ta'minlash uchun qanday foydalanilayotganini baholash uchun bu borada O'zbekiston tomonidan amalga oshirilayotgan aniq ishlanmalar va tashabbuslarni kuzatish juda muhim. Eng dolzarb va keng qamrovli ma'lumot uchun O'zbekistondagi huquqiy va texnologik yutuqlarga qaratilgan rasmiy manbalarga yoki nufuzli nashrlarga murojaat qilish tavsiya etiladi.

Umuman olganda, konstitutsiyaviy normalarni amalga oshirish va qonun ustuvorligini ta'minlashda raqamli texnologiyalar va sun'iy intellektning kiritilishi O'zbekistonning samarali boshqaruv va qonunchilikka rioya etilishini ta'minlash uchun huquqiy tizimlarni modernizatsiya qilish va innovatsiyalardan foydalanishga intilishidan dalolat beradi.